

Praktická zkušenost s pasteveckými psy

František Groessl

Pastevečtí psi jsou právem doporučováni jako nejúčinnější opatření proti útokům vlků na hospodářská zvířata. Farmářům je často vytýkáno, že s pořízením

pasteveckých psů váhají. Málokdo si však dokáže představit dlouhou a náročnou cestu k pracovně upotřebitelnému pasteveckému psu.

Slovenský čuvač Áres je ve stádě vyhledávaným společníkem. Foto František Groessl

Vlci za humny

Naše organizace, Český svaz ochránců přírody Libosváry, mimo jiné činnosti přes 20 let udržuje pastvou ovcí, koz a jaků řadu biologicky cenných lokalit na Domažlicku a Tachovsku. S rostoucími obavami jsme tedy sledovali rychlé šíření vlků sousedním Německem. V roce 2018 byl potvrzen jejich trvalý výskyt i v oblastech naší působnosti. Nehodlali jsme dopustit, aby se naše zvířata ocitla na vlčím jídelníčku.

Pokud bychom pásli na volno pod stálým dohledem pastevce, využili bychom svých bohatých zkušeností s honáckými psy. Ti jsou na rozdíl od těch pasteveckých velmi dobře ovladatelní, mohou aktivně na povely člověka manipulovat se stádem a zároveň jsou velmi dobrými a odvážnými hlídači (např. beauceron, briard, bouvier).

Z organizačních i ekonomických důvodů paseme v elektrických ohradnicích bez přítomnosti pastevce, pouze s pravidelnými každodenními kontrolami. Takže samostatně pracující pastevečtí psi jsou pro nás jediným vhodným řešením, jak maximalizovat účinnost preventivních „protivlčích“ opatření.

Výběr psů

Úkolem pasteveckých psů je stádo **pouze** doprovázet a hlídat, nikoli s ním manipulovat! Spolehlivého pasteveckého psa nekoupíte, musíte si ho vychovat a počítat s tím, že je 100% využitelný až po dosažení věku dvou až tří let. Navíc existuje poměrně značné riziko (až 50 %), že pes postrádá žádané vlohy nebo že se jeho výchova nezdaří.

Před třemi lety v ČR neexistoval žádný skutečný chov pracovních pasteveckých psů. Působili zde pouze chovatelé, kteří si ke psům pořídili několik ovcí nebo koz. Tudíž se stále jednalo o více méně rodinné psy, kteří se v lepším případě na dvorku potkávali se značně ochočenými a patřičně drzími ovci a kozami. O nějaké samostatné práci pasteveckých psů, neřkuli hlídání před vlky, nemohlo být v těchto případech ani řeči.

Řešili jsme, zda pořídit jednoho psa, nebo raději dva. Jedno štěně snáze přilne k ovcím, protože mu nic jiného nezbyde. Je ale vyšší riziko, že si s ovci bude hrát a častěji je honit, poněvadž se bude nudit. U dvou štěňat

Pastevecký pes střeží stádo celoročně za jakéhokoli počasí.. Foto František Groessl

zase hrozí, že si k hlídaným zvířatům nevytvoří dostatečně pevný vztah, jelikož si navzájem vystačí. Mohou si však spolu hrát a zbytečně nerušit ovce. Štěňata narozená ve stádě mají lepší startovní pozici. Nezažijí „kulturní šok“, neboť se nemusejí vyrovnávat s radikální změnou podmínek – minimální styk s lidmi a množství z jejich pohledu podivně se chovajících zvířat. Ale následná výchova je úplně stejná jako u štěňat z běžného chovu.

Rozhodovali jsme se i podle velikosti plemene – nechtěli jsme příliš velké psy, kteří by koukali přes námi používané elektrické sítě výšky 90 cm a přespříliš tak děsili kolemjdoucí. Zvažovali jsme i délku srsti – čím kratší, tím jednodušší péče o ni. Na druhou stranu zvířata máme celoročně venku a paseme v oblastech s velkým výskytem bodavého hmyzu, tam delší srst je výhodou.

Slovenský čuvač a šarplaninský pastevecký pes splňovali naše požadavky a zároveň byli pro nás nejdostupnější. Čuvače jsme vybírali s vědomím, že již dávno nejsou pracovními, nýbrž společenskými psy. Štěňata narozená ve stádě nebyla k dispozici, takže jsme koupili dvě stejně stará štěňata z běžného chovu.

Těžké začátky

Rady, jak vychovat pasteveckého psa, jsou velmi rozmanité: od „odchovat štěně v rodině a brát je několikrát denně na vodítku k ovcím“ až po „hodit štěně do salaše a kromě krmení si ho nevšímat“. Protože potřebujeme samostatně pracující pastevecké psy, je zdaleka

nejobtížnější vyřešit problém, jak má člověk takového psa vychovat, když s ním může trávit jen minimum času. Jinak by štěně dávalo přednost společnosti člověka před zvířaty, která má v budoucnu chránit.

Pečlivě jsme prostudovali všechny dostupné publikace o výchově pasteveckých psů. Zvolili jsme postup, který nám připadal logický. Štěňata jsme umístili do ohrádky s několika zvědavými jehňaty. K dispozici měla bouda, kam za nimi jehňata nemohla. Část ohrádky jsme zastínili, abychom štěňata a jehňata v letních vedrech motivovali trávit co nejvíce času spolu. Ohrádka stála na pastvině se stádem ovcí s dalšími jehňaty. Jediný stín byl právě u ohrádky, takže i tato zvířata chodila odpočívat ke štěňatům, byť oddělena ohradkou.

Jak štěňata rostla, postupně jsme měnili jehňata za dospělé klidné ovce, protože s jehňaty si štěňata stále více hrála jako se svými sourozenci. Pokud bychom to neřešili, podporovali bychom nevhodné chování (tahání za vlnu či uši a honění ovcí). Před dospělými ovci měla štěňata nejdříve respekt. V malé ohradce se štěňata samozřejmě nudila, takže i u nich časem zkoušela, co si mohou dovolit.

Od začátku jsme dění v ohradce a později ve stádě bedlivě a téměř neustále kontrolovali z dálky dalekohledem či kamerou umístěnou na ohradě. To proto, abychom nevázáli psy na sebe, ale zároveň měli přehled, co se děje. Po každém krmení si štěňata asi hodinu a půl hrála, teprve pak usnula a my se mohli vzdálit.

Pastevečtí psi se stádem v Přírodní památce Veský mlýn v CHKO Český les. Foto František Groessler

Jakmile jsme pozorovali, že psi začínají mít na vrch nad ovce, vyměnili jsme ovce za jiné.

Od čtvrtého měsíce jsme psy navykali na elektrický ohradník a vypouštěli na velkou pastvinu. **Velmi pečlivě jsme dbali na to, aby psi el. ohradník absolutně respektovali a netes-tovali možnosti jeho překonání.** Samozřejmě jsme je naučili chodit na vodítku, cestovat autem, strpět prohlídku veterinářem atd.

Postupně jsme přidávali další ovce a kozy. Některé se psů bály, jiné je proháněly. Štěňata zjišťovala, že některým zvířatům je dobré klidit se z cesty, naopak ta bázlivější chtěla pronásledovat. Tady jsme museli zasahovat a korigovat toto nevhodné chování. Štěňata si velmi oblíbila starého berana, kozla a několik ovcí, s nimiž navázala opravdové přátelství.

Pokud jsme nedokázali z organizačních nebo časových důvodů zajistit nepřetržitý vzdálený dohled, zavírali jsme psy do prostorné ohrady z el. sítí uvnitř pastviny. Tento čas jsme se snažili naprosto minimalizovat. Vodu pro zvířata i solné lízy jsme umísťovali nedaleko této ohrady, aby zvířata a psi byli alespoň ve vizuálním kontaktu. Nepřetržitý vzdálený dohled znamená, že člověk stále číhá u ohrady s klením, že má na práci lepší věci, a čeká, co ti čoklové zase provedou. Prostě s ohledem na psí

denní rytmus a počasí při každé volné chvíli jsme zběžně kontrolovali aktuální situaci na pastvině tak, aby o nás zvířata nevěděla. Za horkého počasí šlo o časovou investici asi 2 h denně, za psiho počasí mnohem vyšší (min. 4–5 h čistého času denně).

Ideální je velmi členitá pastvina, kde psi mají stále co na práci nebo ke zkoumání. Na takových typech pastvin jsme žádné problémy s nevhodným chováním psů neměli. Rovně, přehledné, a ještě k tomu malé pastviny jsou, co se týče výchovy pasteveckých psů, noční můrou. Nuda je prevít. V 90 % případů začal s nevhodným chováním čuvač Áres, někdy se šarplaninka Ursa nechala strhnout. Pokud začala Ursa, Áres se přidal vždy.

Nejdůležitější bylo a je včas rozpoznat začínající problémy. Pokud se hlídaná zvířata pasou rozprostřená po pastvině, vše je O. K. Je-li však stádo v houfu nebo jsou po pastvině chomáčky vlny, znamená to, že psi zvířata honí nebo si s nimi pokoušejí hrát. Obojí je špatné a je nutné takové situace okamžitě řešit. Ovšem seřvat psy, které jste nechytili při činu, je nesmysl, kterým jen podkopete psí důvěru v člověka. Za naší přímé fyzické přítomnosti jsme řešili nahánění zvířat pouze 2x. Stačilo jen hlasem psy upozornit a bylo po problému. Osvědčilo se nám pozorovat stádo odněkud z úkrytu, aby o nás zvířata

nevěděla. A hned jak psa napadlo, že něco vyvede, hlasitě tlesknout. Pes okamžitě všeho zanechal a šel hlídat. Pokud psi byli příliš rozjívení několik dní po sobě, přestěhovali jsme celé stádo se psy na další pastvinu. V novém prostředí přišla zvířata na jiné myšlenky. Pokud bychom se řídili jen příručkami a zvířata, která se psů bojí nebo o ně psi mají „lovecký“ zájem, vyřazovali ze stáda, zbyli by nám ze 200 zvířat pouze 2 staří berani, kozel, 2 kozy a 3 ovce.

Používali jsme i elektrické výcvikové obojky, jež nám umožňovaly korigovat nevhodné psí chování na vzdálenost přesahující 1 km, která povětšinou zaručovala, že psi o nás nebudou vědět. Samozřejmě jsme psy napřed s obojky šetrně seznámili, až pak je použili v praxi. Kromě dvou případů stačil k přerušení nežádoucího chování zvukový signál. **ALE! Tyto obojky patří jen do velmi zkušených rukou.** Je důležitá důkladná znalost psího chování a dokonalý přehled o dění na pastvině. Několikrát se nám stalo, že to, co z dálky vypadalo jako nahánění stáda, bylo v realu jinak. Např. pes běžel hlídat k plotu a shodou náhod před ním běžela zmatená ovce. Jestliže by pes byl potrestán v této chvíli, byla by to neodpustitelná chyba. Nesprávným používáním těchto obojek se snadno ze psa stane neurotický psychopat, naprosto nevhodný k ochraně stáda. Takže výcvikové obojky nepatří do rukou cholerikům!

Podle literatury se často stává, že mladí nezkušení psi zabijí a sežerou čerstvě narozená mláďata. Áres s Ursou však narozená jehňata i kůzlata olizovali a adoptovali, pokud je matka nezahnala. Stávalo se, že mláďata chodila se psy, zkoušela od nich pít a vlastní matky ignorovala. Museli jsme proto čerstvě narozená mláďata nechat psy jen olízat a očichat a pak je i s matkou zavřít na několik dní do ohrádky, aby měla jasno, kdo je máma a kde je mléko. V současné době to už neřešíme. Ovce i kozy samy dbají na to, aby v prvních dnech mláďata psy nenásledovala. Když jsou starší a začnou je odkládat do školek, klidně je svěří psům. Placenty necháváme psy sežrat, nelákají tak lišky a krkavce.

První setkání s vlky

Ačkoliv psům ještě nebyl ani rok, rozhodli jsme se je využít při strážení stáda v Českém lese. Mělo to své výhody. Psi se učili vyrovnat se se změnami (nové prostředí, jiné pastviny, přeprava na delší vzdálenosti), ale i nevýhody. Na vzdálených místech (až 45 km od základny) nebylo možné psy a stádo neustále kontrolovat dojížděním. Naštěstí panovala velká vedra, takže psi přes den pospávali u stáda a nebylo nutné na ně stále dohlížet. Od večera do rána (příp. dopoledne) na lokalitě někdo z nás pobýval, aby měl pod kontrolou psí chování a také mohl okamžitě zasáhnout, pokud by přišli vlci. Ti se skutečně několikrát u ohrady na Pleši objevili. Psi vzorně spolupracovali. Když vlci obcházeli ohradu každý z jedné strany, i psi se rozdělili a s hrozivým štěkotem je doprovázeli. Vše jsme sledovali z úkrytu, abychom mohli vlky odehnat, pokud by se pokusili psy napadnout. Jestliže by se tak stalo, mohli by mladí psi získat špatnou zkušenost (vlci by je donutili k ústupu nebo útěku) a tím pádem být coby hlídači stád v budoucnu nespolehliví.

Z počátku jsme z praktických důvodů stavěli stan na přenocování nedaleko ohrady. Tím jsme si psy trochu zkazili. Netrávili čas mezi ovce, ale poblíž stanu. Dokonce jej před ovce hlídali a nedovolovali jim se ke stanu přiblížit. Tak jsme přestěhovali stan mimo zorný úhel psů a krmili je na opačné straně ohrady. Dvě sezony v malém stanu byly pro nás velmi vyčerpávající. Proto jsme letos postavili pořízný „mikro tinny house“, který, kromě nesrovnatelného pohodlí, má okna umožňující výhled do okolí. Člověk pak nemusí při každém psím poplachu vylézat ze stanu a zjišťovat, co se děje. Protože jsme si ověřili,

První týdny trávil štěňata s jehňaty v ohrádce. Foto František Groessler

že psi spolehlivě hlídají, není nutné ani při každé vlčí návštěvě vstávat. Jen posloucháme, jestli je stádo v klidu, a necháváme vše na psech.

Každý pes je jiný

Oběma psům byly v roce 2021 tři roky. Áres je velmi pozorný a poměrně živelný, aktivně vyhledává společnost hlídaných zvířat, a i ta jej mají v oblíbenosti. Pokud by hlídal sám, nejsme si úplně jisti, že by před vlky neustoupil, kdyby překonali plot. Ursa je mnohem klidnější, k hlídaným zvířatům má rezervovanější vztah a ani ta její společnost cíleně nevyhledává. Ovšem při hlídání je naprosto nekompromisní a bez váhání by se s vlky pustila do přímého fyzického střetu, kdyby napadli stádo. Áres sleduje a odhání velké ptáky, klesne-li jejich letová hladina pod 25 m. Ursu ptáci nezajímají, dokud nepřistanou na pastvině, jinak je však náruživý lovec. Na pastvinách loví hlodavce a, když má příležitost, plení ptací hnízda. Áres loví zcela výjimečně.

Pastevečtí psi v krajině

Abychom předcházeli konfliktům s neukáznými turisty nerespektujícími výstražné cedule, v ohradách podél turisticky frekventovaných tras zavíráme přes den psy do ohrádky na nejvzdálenějším konci pastviny a vypouštíme je jen na noc.

Před stavbou ohrad procházíme plochu budoucí pastviny, abychom vyhnali zalehlou

zvěř. Ta si na psy hlídající stádo velmi rychle zvykne a objevuje se u ohrad nejpozději třetí den. Často se stává, že se srny nebo daňci pasou jen 10 m od psa, který na ně štěká za sítí. Zvěř velmi rychle pochopí, že pes za plotem nepředstavuje riziko, a ignoruje ho.

Závěrem

I když občas ve svitu čelovky vídáme vlky, kteří pozorují dění ve stádě nebo obcházejí kolem ohrady, nemáme žádné útoky ani ztráty. Pastevečtí psi jsou naše zdaleka nejcennější a nejdražší zvířata. Ačkoliv jejich pořízení bylo z 80 % financováno z OPŽP, investovali jsme do nich obrovské množství času. S příchodem vlků, i kvůli pasteveckým psům, dramaticky narostla časová a organizační náročnost pastvy. U stáda hlídaného pasteveckými psy není možné využít na kontrolu zvířat a údržbu ohrad cizí lidi (dobrovolníky, jiné členy spolku). Psi jim nedovolí bez naší přítomnosti vstoupit do ohrady.

Pastevecké psy zatím přidáváme jen do stáda ovcí a koz ve vlky nejohroženějších lokalitách. Pokud bude vlčích teritorií přibývat a my budeme muset takto chránit všechna naše stáda (včetně skotu), budeme potřebovat min. 14 pasteveckých psů v aktivní službě. Taková situace by již přesahovala stávající finanční, personální i organizační kapacity naší organizace a přinutila by nás radikálně změnit systém pastvy.